Lovak

búvár zsebkönyvek

Móra

ÍRTA SZIDNAINÉ DR. CSETE ÁGNES
RAJZOLTA MURAY RÓBERT

A BORÍTÓT URAI ERIKA TERVEZTE

© SZIDNAINÉ DR. CSETE ÁGNES, 1986
© MURAY RÓBERT, 1986

Az ember és a ló kapcsolata hosszú múltra tekint vissza. Az ember az ősidőkben a lovat csak a húsáért vadászta. Hamar felismerte azonban, hogy a vadlónak nemcsak a húsa ízletes, hanem egyéb tulajdonságait is hasznosíthatja. Ugyanis a vadászat során leterített kancák tehetetlen kiscsikóit az ember könnyen elfoghatta. A kölyökállatokra jellemző a gondozóhoz való vonzódás, s ez módot adott arra, hogy felfigyeljenek a csikók értelmességére, kezességére, idomíthatóságára. Így következhetett be lépésről lépésre, hogy az ember a maga szolgálatába állította a ló több tulajdonságát: gyorsaságát, erejét, szívósságát, tanulékonyságát. Ezt a folyamatot nevezzük háziasításnak (domesztikáció). A ló egyre inkább az ember hűséges és nélkülözhetetlen segítőtársává vált. Lehetővé tette a szabad nomád életet, befolyásolta a törzsek közötti harcok kimenetelét, sőt, ha úgy adódott, gyorsaságával gazdája életét is megmentette.

A ló nagyra becsült áldozati állat volt az emberiség történetében. Mi, magyarok is fehér lovat áldoztunk régen isteneinknek. Sőt, ma is elevenen őrizzük népmeséink táltos lovait, a keletiek „repülő" csodaparipáit vagy a más népek beszélő, tűzokádó tündérlovait, amelyek a jó embereknek segítőkész barátai. A századfordulóig szinte nélkülözhetetlen volt a ló a közlekedésben, a harcászatban, a mezőgazdaságban. A gépesítés előrehaladtával háttérbe szorult ugyan, száma szerte a világon csökkent, de csak átmenetileg. A „betonerdők" korszakában az ember újra felismerte, hogy szüksége van a lóra, mely nemcsak élő kapcsolat a természethez, hanem hasznos, egészséges szórakozást nyújtó társ is a szabadidőben.

A lófajták jellemzőinek szabatos leírásához ismernünk kell a következőket:

1. A ló testtájainak a megnevezését (1. sz. ábra)
2. A testtájak főbb jellemző alakulásait
3. A színek helyes megnevezését

   A ló színét a fedő- és a hosszú szőrök színe adja. (Fedőszőr: az egész testet borító rövid szőrzet, hosszú szőrök: üstök-, sörény-, farok- és bokaszőrök)

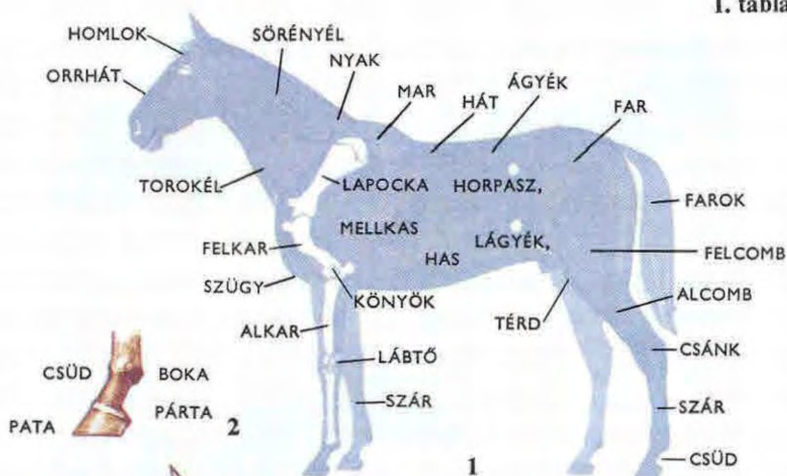
   - alapszínek: pej, sárga, fehér, fekete, fakó
   - színárnyalatok: pl. nyári-, holló- és koromfekete, világos, sötét stb.

   színkeverékek: a különböző színű szőrszálak kevert elhelyezkedéséből adódnak pl. a tűzött, deres, vércse színvariációk

4. A „jegyek"-et, amelyek egyedi ismertetői az egyes lovaknak. Ezek a fedőszőr színétől eltérő színű fehér, rövid szőrök, amelyek különböző alakú foltokban a homlokon, az orrháton (2. sz. ábra) és különböző terjedelemben a lábakon helyezkedhetnek el. Az ilyen fehér szőrrel borított lábakat (a szürke és a fehér ló kivételével) keselynek nevezzük, mindig hozzátéve, hogy melyik lábon található, és a láb melyik tájékára terjed ki. Például: jobb elülső csüdben kesely, vagy bal hátulsó pártában kesely, vagy mindkét hátulsó láb félszárkesely (3. sz. ábrák).
5. A testméretek megnevezését, felvételének helyét és módját. Az egyik legfontosabb magassági méret a marmagasság. Ez a mar legmagasabb pontjának a talajtól való távolsága. Lehet mérőbottal vagy mérőszalaggal mérni (4. sz. ábra).

   A marmagasság szalaggal mérve mindig nagyobb értéket ad, mint bottal, mivel a szalag követi a ló testformáját. A körméretek közül fontos az övméret (5. ábra) és a szárkörméret (6. sz. ábra), ezeket mindig mérőszalaggal állapítjuk meg.

I. tábla

HOMLOK
SÖRÉNYÉL
NYAK
ORRHÁT
MAR
HÁT
ÁGYÉK
FAR
TOROKÉL
LAPOCKA
HORPASZ,
FAROK
MELLKAS
LÁGYÉK,
FELKAR
HAS
FELCOMB
SZÜGY
KÖNYÖK
ALCOMB
TÉRD
ALKAR
LÁBTŐ
CSÁNK
CSÜD
BOKA
SZÁR
SZÁR
PATA
PÁRTA
2
1
CSÜD

5
MARMAGASSÁG
ÖVMÉRET
SZÁRKÖRMÉRET

3
CSILLAG
HÓKA

CSÜDBEN KESELY
PÁRTÁBAN KESELY
FÉLSZÁRKESELY
4

1. Eohippus. A lovak ősi képviselői mintegy 60 millió évvel ezelőtt alakultak ki. Hihetetlennek tűnik, hogy ez a szép formájú, elegáns állat, „a szellő és a levegő fia" a földtörténet őskorában, az eocénben még csak róka nagyságú, ötujjú növényevő volt. Ennek az őslónak, az Eohippusnak, hegyi és síkvidéki erdőben élő változatát feltételezik. A két változat több ágon fejlődhetett tovább, ezek nagy része időközben kipusztult.

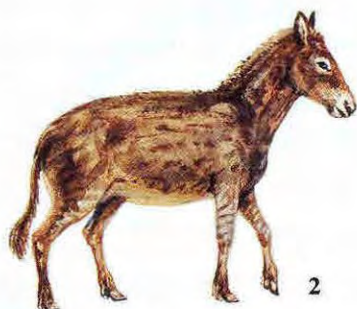
2. Mesohippus. Sok évmillió telt el, amíg az Eohippusból kialakult a prérifarkas nagyságú, kb. 60 cm magas Mesohippus, az ún. középló. Ennek szamár nagyságú, 90 cm-re megnövő, továbbfejlődött változatát már **Meryhippusnak (3.)** nevezi a tudomány. Lába már csak három, pataszerű ujjban végződött, amelyből a középső volt a legerősebb. Ezek a lovak az oligocén kor elejétől a pliocén korai szakaszáig éltek, s fejlődésük a mai lovakhoz vezetett.

4. Pliohippus. A Földünkön lejátszódó természeti és éghajlati változások a ló ősét az erdős, bokros, zsombékos területekről kikényszerítették a szabad, sík pusztákra. Így szükségessé vált az éber figyelem, sőt időnként a gyors menekülés is. Évmilliók során a pliocénban élő Pliohippusokban már ösztönösen kialakult, hogy csak nagy csoportokba verődve biztonságos az életük. Magasságuk túlhaladta az egy métert, formájuk is alkalmazkodott a gyors mozgáshoz, lábuk megnyúlt, és már csak egyetlen ujjuknak patában formálódott vége érintette a talajt. A lovaknak ez a kialakulása a mai Észak-Amerika területén ment végbe (ahol később kipusztultak), s onnan az akkor azzal összefüggő Eurázsiába és Afrikába vándoroltak át. Két nagyarányú beáramlást feltételeznek a pliocén elején és a pleisztocénban. A pleisztocén végére már elkülöníthetők a valódi lovak (Equus), a tigrislovak (Allohippus) és a szamarak (Hemionus).

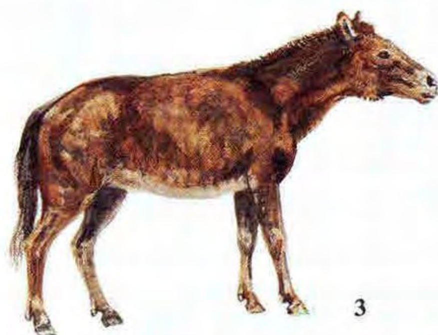
II. tábla

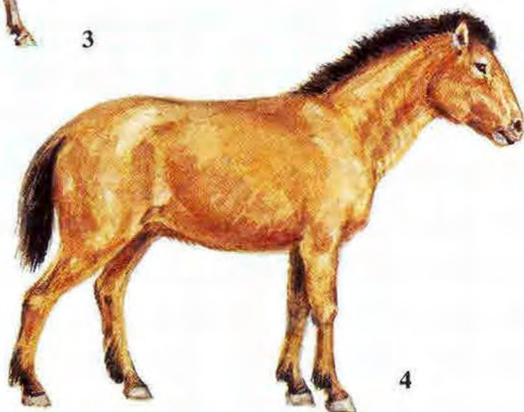
1

2

3

4

1. Przewalski-ló (Equus caballus P. przewalskii). Létezéséről 1879-ben szerzett tudomást a világ Przsevalszkij orosz földrajztudós leírásából. Nemcsak Közép-Ázsiában, hanem Európában is nagy számban élt, a kőkorszaki ember leggyakoribb, legkedveltebb vadászzsákmánya volt. Ez a 130–140 cm marmagasságú, otromba fejű, vastag nyakú, zömök testű, durva szőrzetű, vastag lábú ló hihetetlen gyors mozgásra is képes. Rendkívül óvatos. Színe sötét pej, sárgásvörös, hátán sötét hátszíjjal. Ma már csak igen kis számban fordul elő Mongólia 1000–1400 m magas sztyeppéin. Ezeken a területeken 10–20 fős csapatokban él, leginkább éjjel legelészik, nappal szinte láthatatlan. Európában az állatkertek lakója, a budapesti Állatkertben is látható.

2. Tarpán (Equus caballus gmelinii). A Przewalski-lónál könnyebb testű, finomabb fejű, vékonyabb szőrzetű. Marmagassága 130 cm, színe többnyire egérfakó, hátán mindig sötét hátszíj húzódik a faroktőig. Az alkaron és az alcombon gyakran sötét harántsávozottság, ún. „tarpán csíkok" láthatók. Ma már csak az állatkertekben – a budapestiben is – élnek „visszatenyésztett" példányai. A századforduló elején azt feltételezték, hogy ez egy önálló vadlófaj, amely Délkelet-Európában élt, és őse a lengyel, orosz, balkáni, arab és perzsa lovaknak. A múlt század közepén ezt a felfogást megkérdőjelezték, ugyanis a Kelet-Európa déli részén elejtett, régi török névvel „tarpán"-nak nevezett lovakat egyes szakemberek vadlónak, mások elvadult házilónak minősítették. Jelenleg azt feltételezik, hogy a tarpán a Przewalski-lónak egy alfaja. A rendkívül nagy területen élt vadló ugyanis kiválóan alkalmazkodott a környezeti viszonyokhoz, ezért külső megjelenésében nagy volt a változatosság.

III. tábla

1

2

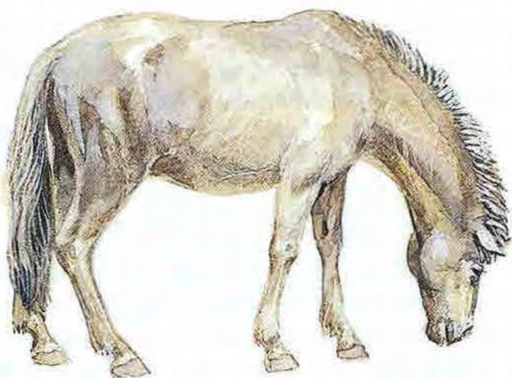
1. Mongol ló. Mongolul „taki"-nak hívják. Ez a mintegy 140 cm marmagasságú, durva fejű és nyakú, zömök kis ló külsejében a Przewalski-lóra hasonlít. Igen szívós, igénytelen, egyaránt jól viseli a Góbi-sivatag tűző napját s a –30 és a –40 °C-os mongol telet. Éppenúgy alkalmas arra, hogy étlen-szomjan egész nap a sivatagokat és a hegyeket járja, mint arra, hogy a 6–8 éves kisgyerekeket a közeli falvak iskoláiba vigye. Takarmánya legtöbbször annyi, amennyit legel. A lovakat szabadon tartják, a befogásuk „hosszú botos pányvá"-val történik. A mongol lovak bő tejelők, rendszeresen fejik is őket, mivel a jurták lakóinak az erjesztett lótejből készült kefir és kumisz fontos tápláléka.

2. Hucul ló. Régen az északkelet-keleti Kárpátok és a Tiszántúl szegényebb vidékének volt a lova. A mokány lóhoz hasonlóan kis termetű, finomabb szervezetű. Színe a pej különböző árnyalata lehet, de gyakori a fakó is. Tanulékony, edzett, jóindulatú. Az Erdélyben élők legendákat meséltek munkabírásáról, szívósságáról. Kezességét bizonyítja, hogy akár 6–10 éves gyermekekkel is el lehetett küldeni a legmesszebbi és legveszélyesebb hegyi utakra. Télen a hófútta, láthatatlanná vált hegyi ösvényeken is biztonsággal vitte gazdáját akár egész napon át. A Fővárosi Állatkert is tenyészti e fajtát.

3. Mokány ló. Ugyancsak a Kárpátok vidékén élő hegyi ló. Régen sokkal nagyobb volt a jelentősége, mint ma. Apró termetű, marmagassága 155 cm, mostoha körülmények között élve is telt formát mutat, ami nevéből is kitűnik. Sörény- és farokszőrzete dús és durva, színe sötét pej vagy fekete. Rendkívül tanulékony, jóindulatú, nagy munkabírású. Ismert elnevezése még a „dézsás ló", mivel a havasokról eladásra szánt túrót, sajtot, borvizet hordta dézsában a városokba.

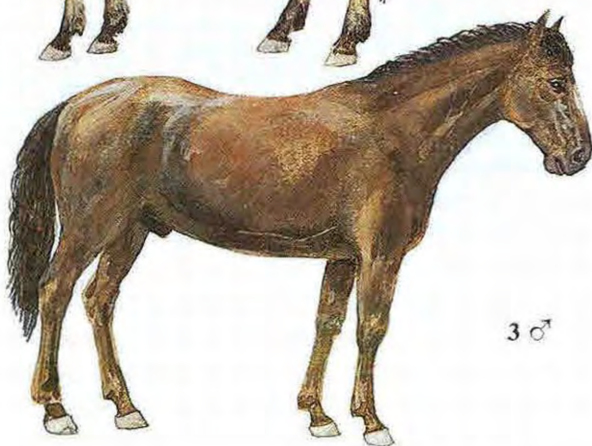
IV. tábla

1 ♀

2 ♀

3 ♂

1. Arab telivér. Ezt a fajtát a nemesség, a tetszetősség, a jó munkakészség, az edzettség, az igénytelenség, a szelídség, a tanulékonyság és az okosság megtestesítőjének tartják. S mindezeket a tulajdonságokat kiválóan örökíti is. Nincs is olyan kultúrlófajtánk, amelynek ereiben arab vér ne csörgedezne. Eredete bizonytalan. Egyesek szerint az arab telivér ősei 5000 éves múltra tekintenek vissza, és legféltettebb kincsei voltak Salamon király ménesének is. Állítólag ebből a ménesből származott Mohamed próféta kedvenc lova. Mások szerint eredetét Mohamed azon öt kancájától veszi, amelyek mesébe illően rövid idő alatt vitték a győzelmi hírt Montától Mekkáig, miközben 95 kiváló társukat hagyták le. A keleti ember úgy vigyázott lovára, mint a szeme fényére, mert a Korán szerint „rettenetes halállal bűnhődik minden igazhitű mohamedán, aki hitetlennek ad el belőlük". Mindaddig nem is jutott el Keletről egy darab sem, míg – kb. 2000 éve – fondorlatos csellel ki nem lopták.

Az arab ló kis testű, marmagassága 150 cm, nemes, kicsi feje, okos szeme, apró, élénk füle, rövid, egyenes háta és ágyéka van, lába szikár, szőre fényes, lágy tapintású, hosszú selymes farokkal és sörénnyel. Súlya 300–400 kg. Színe leginkább szürke, ritkán pej, néha sárga vagy fekete. Hosszú életű, s még a 25–30 éves ló is munkaképes. Rendkívül ellenálló és igénytelen, állítólag 24–48 órát is tud étlen-szomjan futni.

A „levegő fia", ahogy a keletiek hívják lovukat, hosszú idő alatt alakult ilyen csodálatossá. Táplálékban és vízben szegény élőhelye edzetté, szívóssá, ellenállóvá tette. Az arabok harcias életmódja – ahol a ló gyorsaságától függött a lovas élete – fürgévé, kitartóvá, jó munkabíróvá alakította, a keleti ember lószeretete pedig kezessé, tanulékonnyá formálta. A csikó világrajövetele Keleten nagyobb ünnep volt a családban, mint a gyermek születése. A kancacsikót feldíszítették, és minden jóval kedveskedtek neki. A méncsikókat nem sokra becsülték.

V. tábla

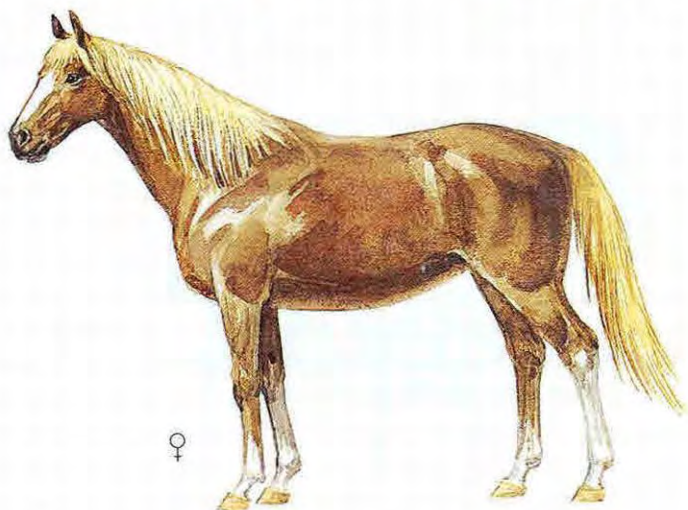

1. Musztáng vagy indián ló. A vadnyugati filmekben megcsodált gyönyörű alkatú, vad musztángok nem mások, mint az Európában kitenyésztett lovak elvadult utódai. Amerikában a ló – ahol őseinek hazája volt – még Amerika felfedezése előtt kipusztult. Az Újvilág meghódítása idején, 1492 után, amikor az aztékok és az inkák meglátták a lóháton ülő spanyolokat, természetfeletti lényeknek gondolták őket, s rettegtek az „ismeretlen szörny"-től. A harcban elesett hódítók lovai azután elszéledtek a prériken, de csak azok maradhattak életben, amelyek alkalmazkodtak az időjárás és a terület adottságaihoz, tűrni tudták az éhséget, a szomjúságot, a tűző napot, a dermesztő hideget.

Csak a szívós, erős egyedek maradtak meg. Ezeknek azután nem állhatta útját sem a rohanó patak, sem a sziklás vadon, sem a kietlen préri. Az állandó mozgás, a létért való küzdelem még erősebbé, szebbé formálta izmaikat, edzettebbé tette szervezetüket, miközben szaporodtak és terjeszkedtek. A múlt század közepére már 3 milliónyian voltak. Az indiánok megtanulták befogásukat, s rövid idő alatt a ló kezes segítőtársukká vált. A dél-amerikai gauchók is szívesen használták őket marhaterelésre. Az amerikai telepesek azonban úgy vélték, hogy a lovak elfoglalják a legelőket a jövedelmező marhacsordák elől, így megindult a vadménesek befogása. A lovak az állandó üldözés elől visszahúzódtak a távolabbi tájakra és hegyvidékekre. Később a technika minden eszközét bevetették irtásukra: teherautóval, helikopterrel üldözve próbálták őket befogni, s részben tenyész-, részben vágóállatként értékesítették. A kíméletlen irtás miatt számuk a századfordulón már csak 9000 volt.

Megmentésükre ekkor akciók indultak. A legeredményesebb mozgalom a „Gyermekek Lázadása" volt. Jelszava: „Mentsétek meg nekünk a musztángokat", nemcsak meghatotta, de el is gondolkoztatta a felnőtteket. Ma már minden musztáng védelem alatt áll.

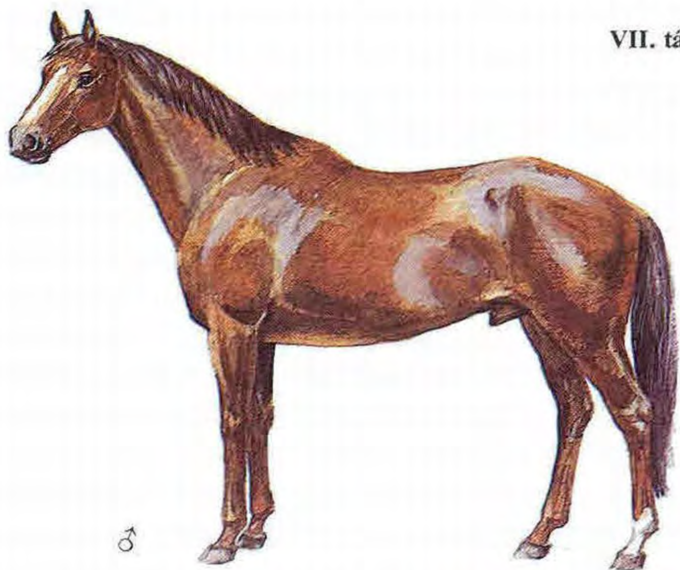
1. Angol telivér. Ennek a ma már az egész világon ismert fajtának az ősei keletről származtak. Az utódoknak versenyen kellett bizonyítaniuk kiválóságukat, s mindig csak a legjobb eredményt elért lovakat tenyésztették tovább. Angliában a lóversenyzés igen régi keletű, a telivér tenyésztése nem is alakulhatott volna ki lóversenyzés nélkül. 1793-ban létesítették a szigetországban a *General Stud Book* törzskönyvet, ebbe csak azok az egyedek kerülhettek, amelyek gyorsaságukkal a legjobb eredményt érték el. Később csak azokat a lovakat ismerték el angol telivéreknek, amelyeknek ősei ebben a törzskönyvben szerepeltek.

Kitenyésztésekor nem a külső forma, hanem a gyorsaság volt a fontos, ezért nem is volt egyöntetű e lovak külleme.

Az angol telivér a világ leggyorsabb lova, könnyű, finom szervezetű, szikár, marmagassága 160–170 cm. Feje nemes, karcsú, nyaka hosszú. Mellkasa mély, a hasa sekély, s ez a lábakat még hosszabbnak tünteti fel. Súlya 400–600 kg. Színe a sárga és a pej különböző árnyalata, de fekete és szürke is akad. Tetszetős küllemét, keménységét, gyorsaságát, élénkségét biztosan örökíti, ezért szívesen felhasználják nemesítésre. Néha ideges, túl élénk egyed is előfordul köztük, ezeknek számát gondos tenyésztőmunkával igyekeznek csökkenteni.

A telivértenyésztésnek hazánkban is nagy múltja van. Széchenyi István korán felismerte e fajta várható hatását a lótenyésztésre, ezért ő maga és néhány lelkes lótenyésztő Angliából eredeti angol telivéreket vásárolt, hogy saját ménesüket és azon keresztül az ország lóállományát feljavítsák. Angol telivér volt a világhírű *Kincsem* versenyló is, amely 1874-ben született Magyarországon. Négy esztendő alatt 54 versenyen indult, és azt mind meg is nyerte. Ilyen teljesítményt a világon rajta kívül egyetlen versenyló sem ért el! A Kincsem tulajdonosának rengeteg pénzt, a magyar lótenyésztésnek pedig világhírnevet szerzett.

VII. tábla

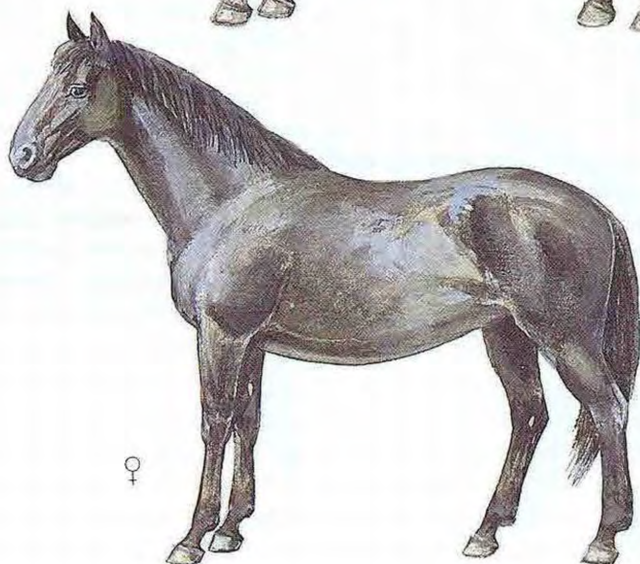
1. Nóniusz. Mezőgazdasági kiállításokról, a kettes és négyes fogatversenyekről – amelyekben hosszú évek óta mindig nagyszerű magyar eredmények születnek – szinte mindenki ismeri ezt a főleg fekete vagy sötétpej színű, nagy testű lófajtát. Marmagassága 169 cm, testtömege 550–600 kg. Feje viszonylag nagy, hosszú háta, ágyéka, erőteljes mellkasa, széles szügye van. Munkakészsége kiváló, gyorsan fejlődik, hosszú élettartamú, nem túl igényes.

Érdekes a fajta kialakításának története. A napóleoni háborúk idején a vértesek magyar kapitánya az egyik francia ménesből kiválasztott egy nagy testű, Nonius nevű mént. Ezt a világospej, 170 cm magas, erőteljes, 5 éves mént 1816-ban elhelyezték az akkor már 31 éve működő legnagyobb katonai ménesben, Mezőhegyesen, apaállatnak. Ott 16 év alatt 79 mén- és 122 kancaivadékot nemzett. Az utódok jó tulajdonságaik alapján alkalmasnak bizonyultak a továbbtenyésztésre, így vált a céltudatos tenyésztői munka során fajtává a nóniusz.

A ma is világhírű mezőhegyesi ménes alapításának katonai célja volt. II. József felismerte, hogy a magyar lótenyésztésnek milyen fontos szerepe van a Habsburg-birodalom katonai erejének fenntartásában. Ezért számos rendeletet hozott a lótenyésztés érdekében, pl. 1782-ben Pesten Lóorvosi Iskolát alapított, s elrendelte Csekonics vértesszázados terve alapján a mezőhegyesi ménes, később ménesbirtok létesítését. A mezőhegyesi lótenyésztés a múlt század közepére már európai hírű lett. A korabeli lószakértők szerint: „. . . az ott kitenyésztett lovak tömegesek, de mégis igen tetszetősek, egyöntetűek, szilárd szervezetűek." A ménes környezeti körülményei kedveztek a nagy testű állatfajták kialakulásának. Az itt kitenyésztett ménekkel látták el azután a köztenyésztést, így növelték erőteljesebbre a gyenge, kis testű kancák utódait. A nóniuszok egy része a mostohább körülményű Hortobágyra került. Így alakult ki a mezőhegyesi nóniusz és a hortobágyi vagy sziki nóniusz. Ma csak egyetlen fajtát tartunk nyilván, a nóniuszt.

VIII. tábla

♂

1. Mezőhegyesi félvér vagy Furioso–North-Star. Ez a sokhasznú, tetszetős félvér fajta a két névadó angol telivér ős nagyszerű tulajdonságait és a mezőhegyesi környezet hatását viseli magán. Erős csontozatú, nagy testű – testtömege vetekszik a nóniusszal –, marmagassága 170 cm, vérmérséklete élénk, lábszerkezete szabályos, mozgása lendületes, lépése térölelő, külleme szinte hibátlan. Szívós, kemény ló. Színe a világospejtől a sötétpejig terjedhet, de előfordul sárga, néha fekete egyed is. A fajta kitenyésztésében mindig sokat adtak a tetszetősségre és a testtömegre. Így érték el, hogy a mezőhegyesi félvér nagy testű, de elegáns ló lett. Kiváló nehéz hátas, kitartó hintós és kocsiló. Az ország egész területén felhasználták a magyar ló testtömegének növelésére, a küllemi hibák javítására, illetve a tetszetős külső megőrzésére. Az egyik névadó ősapa, a Furioso nevű angol telivér, 1841-ben került Mezőhegyesre. A másik névadó ős, a North-Star (1852) ugyancsak angol telivér mén volt, tömegesebb testű a Furiosónál, de ugyanolyan szép küllemű és szilárd szervezetű. Mindkét ősapa hűen örökítette utódaira nagy testtömegét, keménységét és a szinte hibátlan testfelépítését. Azért, hogy fenntartsák és javítsák a magyar ló testtömegét és tetszetősségét, már angol telivér és félvér mének is kerültek a fajtába. A Mezőhegyesi félvért – sokirányú, jó használhatósága következtében – mindkét háború alatt olyan nagyarányú veszteség érte, hogy mindmáig alig volt regenerálható.

A „félvér" szó alatt – ha nincs jelzője, mint pl. arab – általában angol félvért értünk. Természetesen sem a „Mezőhegyesi", sem a „Kisbéri félvér" fajta nem állandóan keresztezett állományt jelent, hanem olyan céltudatosan, tervszerűen kialakított fajtát, amelyet éppen jó tulajdonságainak megtartása érdekében ismételten keresztezik a fajtát kialakító angol telivér apaállatokkal.

IX. tábla

♂

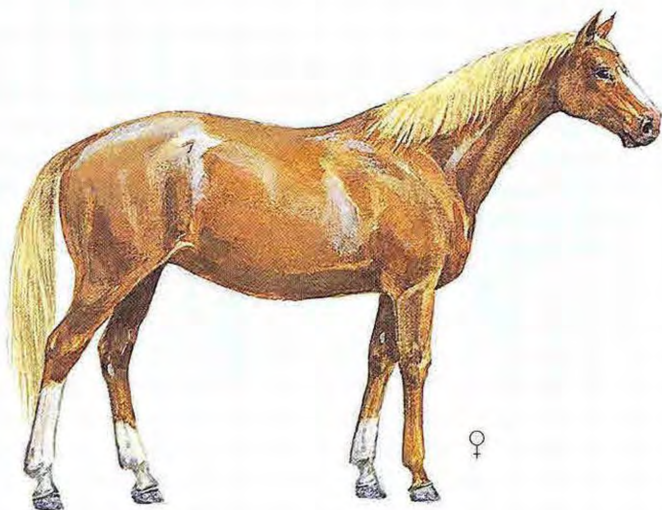

1. Gidrán fajta. A múlt század első felében Mezőhegyesen alakították ki, és tenyésztették a II. világháborúig. Nevét az alapító arab ménről, Gidrán-Seniorról kapta, ennek fia a Gidrán I. törzsmén, amely a későbbi fajta ősapja lett. A gidrán élénk vérmérsékletű, gyors, kemény sportlótípus volt. Marmagassága 165 cm, csontozata erőteljes, testformája nemes, mutatós hátas és könnyű kocsiló. Súlya 500 kg. Színe mindig sárga. Időnként arab és angol ménekkel fedeztették a kancákat a nemesség és a gyorsaság megőrzése céljából. E fajtát – tetszetős külseje és jó használhatósága miatt – olyan nagy veszteség érte a háborúban, hogy még ma is megmentésén munkálkodnak a lótenyésztők. Találó mondás, hogy minden gidrán sárga, de nem minden sárga ló gidrán.

A lótudományban több mint 300 színt tartanak nyilván, s egy-egy alapszínnek néha 10–15 változata is ismert. Így például, ha a sárga színnél maradunk, beszélhetünk világossárga, vörössárga, agyagsárga, szennyessárga, sötétsárga, májsárga, bronzsárga, izzadtsárga, szögsárga, szénsárga és őzeltsárga színről. A színt nemcsak a törzsön, a fejen és a végtagokon levő fedőszőrök határozzák meg, hanem ezek harmonizálása is a hosszú szőrökkel (sörény, üstök, farok, bokaszőr). Például csak akkor sárga a ló, ha a hosszú szőrök színe nem fekete, hanem a sárgásfehértől a sötétsárgáig terjed. Ha az aranysárga fedőszőrökhöz fekete hosszú szőrök társulnak, akkor már aranypejről beszélünk. Tehát a „pej ló" megnevezés csak annyit árul el, hogy a hosszú szőrök feketék, de azt, hogy milyen színű a ló, a pej melletti jelző mutatja. Ez is legalább 10–15 féle lehet, pl.: meggypej, gesztenyepej stb. Az újszülött csikó a legritkább esetben olyan színű, mint amilyen idősebb korában lesz. A szennyesszürke csikóról egy laikus sem gondolná, hogy majd gyönyörű szép, aranysárga lóvá vátozik.

X. tábla

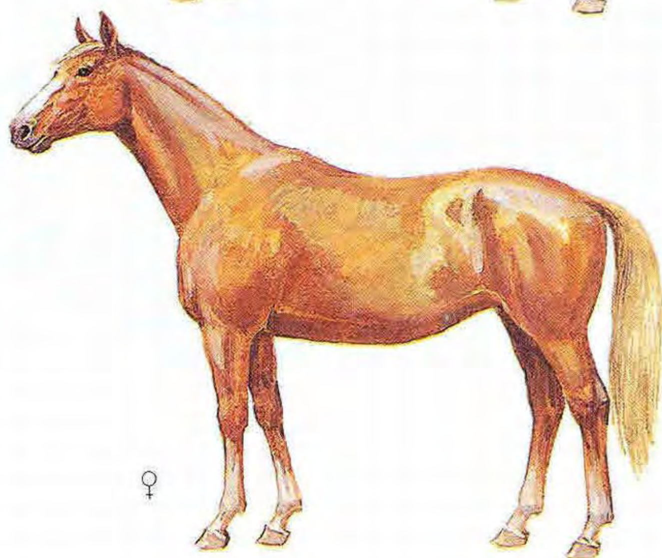

1. Kisbéri félvér. Nevét tenyészhelyéről kapta. A múlt század közepétől céltudatosan a helyi vegyes kancaanyagot 8–10 nemzedéken keresztül angol telivér ménekkel párosították. Ezért ez a fajta alkatában és belső tulajdonságaiban igen hasonlít az angol telivérre, bár a magyar éghajlat, a takarmányozás számos, a helyi viszonyokból következő előnyös tulajdonságot is eredményezett. Színe leginkább a pej különböző árnyalata vagy sárga. Marmagassága 165 cm, súlya 500 kg. Feje nemes, megjelenése elegáns, vékony csontú, szervezete összességében finom, lába vékony, hosszú, szabályos. Vágtája hosszan nyújtott, tetszetős. Fejlődése gyors. Mind tartásra, mind takarmányozásra igényes fajta. A 20-as évek után megváltoztak felhasználási területei, a cél az egyedek testtömegének növelése lett, és feltétlen tompítani kívánták – az angol telivértől nem éppen előnyös tulajdonságként örökölt – túl élénk vérmérsékletét is. Ennek érdekében helyi félvér méneket használtak apaállatnak. Így az utódok továbbra is szép külleműek maradtak, de erőteljesebbekké, nyugodtabbakká és jobb munkabírásúakká váltak. A méneket szívesen használták a múltban a parasztság gazdasági lovainak nemesítésére.

A kisbéri ménest 1853-ban alapították. Kisbér Batthyány Kázmér birtoka volt, aki 1848-ban, az első felelős magyar kormányban a külügyminiszteri tárcát vállalta. Az osztrák udvar megtorlásul minden birtokát elkobozta, és Kisbéren – ahol már a Batthyányiaknak is értékes ménese volt – nagy katonai ménest hozott létre. Ebben az angol telivér ménesben sok olyan híres, nagynevű mén élt – Bucconeer, Cambuscan, Verneuil, Doncaster, Bona-Vista –, amely mint apaállat jelentős hatással volt szinte valamennyi magyar lófajtára. A kisbéri félvérfajta kialakításában nagy szerepet játszottak pl. a Maxim, Kozma, Fenek, Filou stb. telivérek. A fajtát jelenleg (1961 óta) Sütvényben tenyésztik. A mai kisbéri félvér a nyereg alatti versenyek ideális lova: kitartó és gyors.

XI. tábla

1. Shagya arab fajta. Bábolna 1830 óta tenyészt arab lovat. Ide még a múlt században Arábiából sikerült olyan nagyszerű egyedeket behozni, melyekkel a bábolnai arab ló szerte a világon keresetté vált. Egy ilyen arábiai szállítmánnyal egy arab lovászfiú is érkezett – Fedlallah el Hedad Mihály –, aki később a ménes parancsnoka lett, és még jobb egyedek behozatalával öregbítette Bábolna jó hírét. A sok generáción át fajtatisztán tenyésztett arab ló még tetszetősebbé vált, mint sivatagi ősei, miközben egyéb jó tulajdonságait is megőrizte. Az itt tenyésztett törzsek (Shagya, O-Bajan, Siglavy, Kemir, Koheilan, Gazal stb.) az arábiai lóhoz viszonyítva tömegesebbek lettek: kiváló, könnyű fogatos és hátas lovak váltak belőlük. Bábolna valóságos Mekkája lett az arab lónak, innen szerzett be sok európai ménes nemesítőanyagot. A II. világháború után felmerült annak szükségessége, hogy a Bábolnán tenyésztett arab lovat mint fajtatiszta arabot külön is elismerjék. Így kapta az itt tenyésztett állomány a „Shagya tisztavérű arab fajta" nevet. Ez a 400–450 kg súlyú, nemes, tetszetős lófajta rendkívül kedvelt, keresett, kezes, tanulékony, ellenálló szervezetű. Jól bevált az egyéb fajták regenerálására, biztonsággal örökíti jó tulajdonságait.

Bábolna ezenkívül hobby célra arab telivért is tenyészt. Súlya 300–350 kg, mint gyermekló kiválóan bevált. Színe főleg szürke, de akad pej és sárga egyed is. A kiscsikók legtöbbször fekete szőrrel jönnek a világra. A szürke kancák alatt a csikók mindig feketék, és csak életük további folyamán világosodnak, szürkülnek ki. Vannak csikók, amelyek már az első vedléskor – a szopóskor végén, 5–6 hónapos korukra – szürkülni kezdenek, de ez elhúzódhat kétéves korig is. Ez a színváltozás minden szürke egyednél így játszódik le, függetlenül fajtabeli hovatartozásától. Ezt a színváltozást így jellemzi a magyar népi szólás: „A szürke ló nem születik, hanem lesz."

XII. tábla

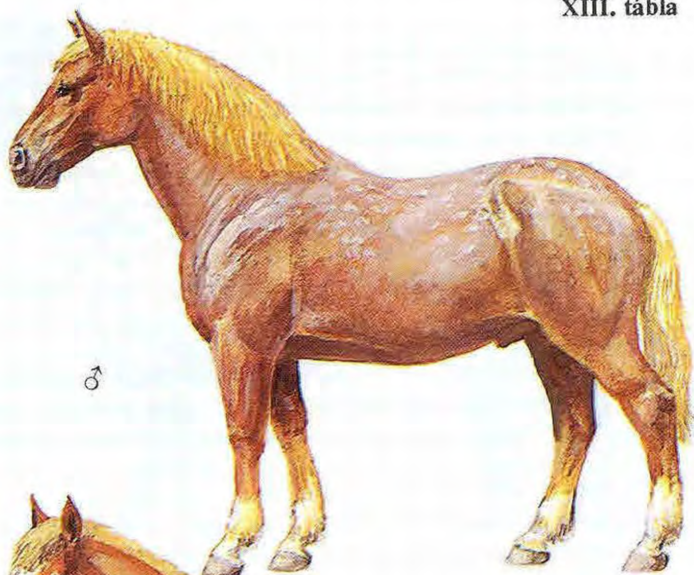
♂

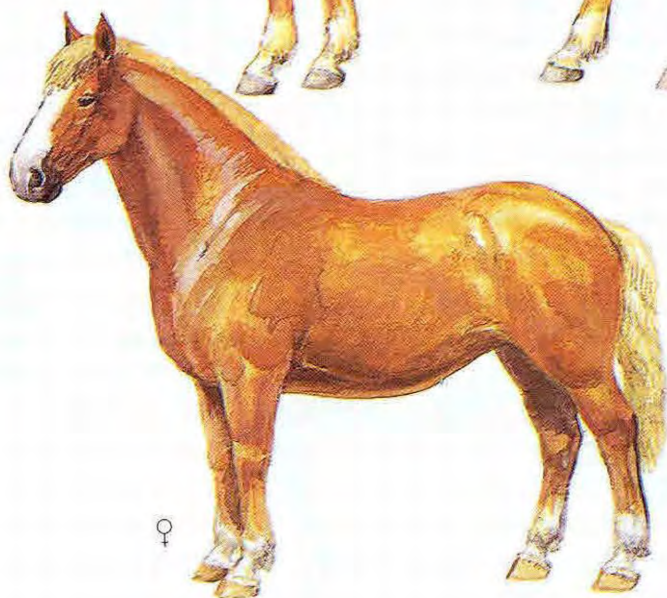
♀

1. Magyar hidegvérű ló. A hidegvérű ló nálunk nem őshonos. Elsősorban Ausztria Steyer tartományából jutott el a Dunántúlra árut szállító fuvarosok útján. Sok hidegvérű került be ezenkívül a német telepesekkel is a honfoglalástól kezdve szinte az I. világháborúig. A magyar hidegvérű ló elsősorban Dél- és Nyugat-Dunántúlon terjedt el. A fajtára a II. világháborúig jellemző sok küllemi hiba az 1950-es évek nemesítése következtében igen előnyösen megváltozott. Kismértékben belga lóval, nagyrészt ardenni import ménekkel nemesítették. Ennek hatására a fajta marmagassága 150–160 cm lett, gazdag izomzatú, szélesebb, jó testformát vett fel. A durva fej, az erősen csapott far, a sok lábállásbeli hiba mind eltűnt, és egyre előnyösebb megjelenésű, keményebb szervezetű fajtává vált. Szine többnyire sárga, sárgaderes, pej, pejderes, néha szürke vagy tarka, ritkábban vércseszínű. Súlya 600–700 kg körüli. Gyors fejlődésű, már kétéves korában igába tanítható, ezért igen gazdaságos a tartása. Olcsó tömegtakarmánnyal is megelégszik. A magyar hidegvérűtől ma már megkívánjuk, hogy hosszabb távon is képes legyen kitartóan ügetni (4 percenként 1 km-es irammal). Elterjedését nagyban segítette, hogy a gazdák mind mezőgazdasági, mind teherszállítási munkára megbízhatónak találták, a bérfuvarosok pedig olcsó tartása és gyors fejlődése miatt kedvelték. Ez a lófajta mindenkinek könnyen engedelmeskedik, gyorsan megismeri a rendszeresen használt utat, sőt a forgalom menetére is tud figyelni.

A ma élő lófajtákat vérmérséklet (temperamentum), illetve testtömeg alapján két nagy csoportra osztjuk: az élénk, kitartó, gyors, vékony csontú, könnyű testű lóra azt mondjuk, hogy *meleg vérű*, míg a nyugodtabb, lassúbb mozgású, erőteljesebb csontozatú, nagyobb testtömegű lovat *hidegvérű*nek nevezzük. Ezek a tulajdonságok nem függenek össze a ló testhőmérsékletével!

XIII. tábla

1. A muraközi ló. Muraköz – Dráva-tájék – vidékén tenyésztették. Később Vas, Zala és Tolna megyében is elterjedt. Szakszerű tenyésztése csak a II. világháború után kezdődött, és a jó eredményt mutatja, hogy fajtaelismerést is kapott. A magyar hidegvérűnél sokkal élénkebb, mozgékonyabb, kisebb testű, keményebb szervezetű. Marmagassága 149–153 cm. Feje a testével arányos, nyaka nem túl hosszú, izmos, a háta és ágyéka középhosszú, feszes, jól izmolt. Végtagjai nem túl vastagok, szabályosak. Színe leginkább pej vagy sárga, csak néha szürke és fekete. Súlya 550–650 kg. A többi hidegvérű lófajtánál hosszabb élettartamú, 20–24 évig is elél és dolgozik. Fiatalkorában hosszabb távon is képes egyfolytában ügetni. Köves úton 40–50 q-t is elbír. Rendkívül tanulékony, igen jól kezelhető, jó takarmányértékesítő, gyors fejlődésű fajta. Régebben a hidegvérű lovak vonóerejét mind a mezőgazdaság, mind az ipar szívesen felhasználta. Napjainkban is jól beválik háztáji gazdaságokban, az állami gazdaságok és tsz-ek majorközi fuvarozásainál és kisebb ipari üzemekben közeli szállításokra. A muraközit mindig szívesen használták sodrott ló előállítására is.

*Sodrott ló*nak nevezzük a hideg- és a melegvérű fajtacsoport keresztezéséből létrejövő utódot. A hidegvérű fajtacsoport – magyar hidegvérű, muraközi, belga, ardenni, percheron – jellemzője a biztos igázhatóság; a melegvérű fajtacsoport egyedei – arab, angol telivér, nóniusz, kisbéri félvér, mezőhegyesi félvér, gidrán stb. – élénkek, gyorsak, főleg hátas- vagy könnyű kocsilónak alkalmasak. A két fajtacsoport keresztezésével létrejött sodrott ló keményebb, kitartóbb szervezetű, mint a hidegvérűek, és nagyobb testű, könnyebben kezelhető, nyugodtabb, mint a melegvérű fajták. A mezőgazdaságban mindig kedvelték a sodrott lovat, de továbbtenyésztésre nem alkalmas, mert az utódok mindkét szülőnél rosszabb tulajdonságokat mutatnak. A sodrott kancák öszvértenyésztésre is alkalmasak.

XIV. tábla

♂

1. Tengelici kisló. Nemzetközi szabály szerint a 126 cm marmagasságúnál alacsonyabb lófajtákat *póni*knak nevezzük, míg a 126–153 cm közöttieket *kisló*nak hívjuk. Magyarországon ilyen kisló eddig nem volt, bár a kisgazdaságok és a gyermeklovardák igényelték. A hiány pótlására 1967 után az Állattenyésztési Kutató Intézet fajtakeresztezést hozott létre. A muraközi kancákat fjord ménekkel fedeztették, és a kancautódokat hobbi jellegű arabbal tenyésztették tovább. Az utódok a tengelici kislovak lettek. Marmagasságuk 136–142 cm. Az arab lótól tetszetős küllemet, nemes fejet, feszes ágyékot, szikár lábat és igen kemény patát örököltek. A fjord és muraközi lótól széles mellkas- és farformájukat kapták. Ugyanezek a fajták előnyösen hatottak vérmérsékletükre is. Igénytelen, jó takarmányértékesítő, rendkívül tanulékony és kezes lovak. Betegségekkel szemben ellenállók. Színük a fakó minden változata lehet. Súlyuk 400 kg. Ez az okos, könnyen idomítható kisló a 9–14 éves gyermekek lovaglástanításához a legalkalmasabb, különösen a városi – a lovat szinte nem is ismerő – gyermekek számára. Nemcsak méreteiben, hanem viselkedésében is kiváló segítőtársa a lovaglást oktatónak, mivel türelmes, jóindulatú, lábát rúgásra véletlenül se emeli. Mint szabadidőló a terepen kitartó. Munkabírását nagyra értékelik a háztáji gazdaságokban, ahol egyes fogatolásban is komoly vonóerőt képvisel. A fjord lóhoz hasonlóan terepkirándulásokon, vadászatokon is megállják a helyüket. A Fővárosi Állatkert gyermeklovardájában már 10 éve bizonyítják alkalmasságukat, kiváló természetüket. A tengelici kislovat nem célszerű egymás között továbbszaporítani, hanem mindig a fent leírt módon kell az utódot kitenyészteni.

XV. tábla

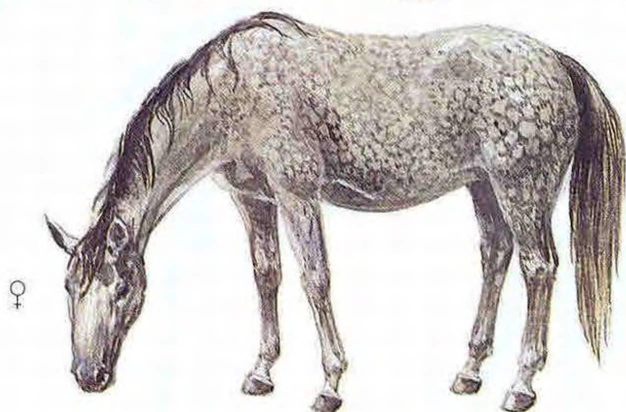

1. Lipicai fajta. 1580-ban a Karszt hegységben, a Trieszt melletti Lipizzán (ma Lipica, Jugoszlávia) spanyol–nápolyi eredetű lovakból ménest alapítottak, azzal a céllal, hogy a császári udvartartás részére szilárd szervezetű, nagy testű, impozáns fajtát kapjanak. A későbbi kor barokk ízlésének is kiválóan megfelelt az itt tenyésztett ló, mivel a nagy testtömeg mellett kecses és elegáns volt. A pompakedvelő főurak szívesen használták mind hátas-, mind hintóslónak. A ménes az idők folyamán kétszer is Magyarországra menekült. Hat évig élt Mezőhegyesen, ahol kiheverte a hosszú menekülés fáradalmait, egyedei felerősödtek, sőt az itt született utódok szüleiknél magasabbak lettek. A ménes létszáma is megnőtt, így jó néhány tenyészállat Mezőhegyesen maradhatott, ahol a spanyol–nápolyi jellegű ménesben párosították őket. Olyan nagyszerű lipicai egyedek születtek itt, hogy rövidesen még az eredeti tenyészhelynek, Lipicának is Mezőhegyes adott törzsmént. 1874-ben Mezőhegyesről a lipicaiakat – hogy tovább ne növeljék testtömegüket –, az erdélyi havasokban levő fogarasi ménesbe vitték. 1912-ben Bábolnára került a ménes, majd a II. világháború vihara után, 1950-ben a Bükk hegységben, Szilvásváradon talált végleges helyet.

Régen a lipicait hét törzsben – Pluto, Conversano, Favori, Maestoso, Neapolitano, Siglavy, Incitato – tenyésztették. A hazai lipicaiak a fogatsportban öregbítik jó hírüket. Jellemzőjük a 160 cm marmagasság, a nagy, de szép fej és nyaktartás, a jól izmolt, széles hát, ágyék, far, az acélos végtagok. Színe főleg szürke vagy pej, ritkábban fekete, sörény- és farokszőre sűrű, hosszú és finom szálú. A lipicai ló fajtajellege, hogy mutatósan magas léptű a járása, s ezt még fokozza a tervszerű tenyésztés. A spanyol vagy magasiskola szép járású lovait kizárólag a lipicai fajta adja. A magasiskola a ló és lovas együttes, könnyed, szinte táncos, balettszerű mozgását mutatja be.

XVI. tábla

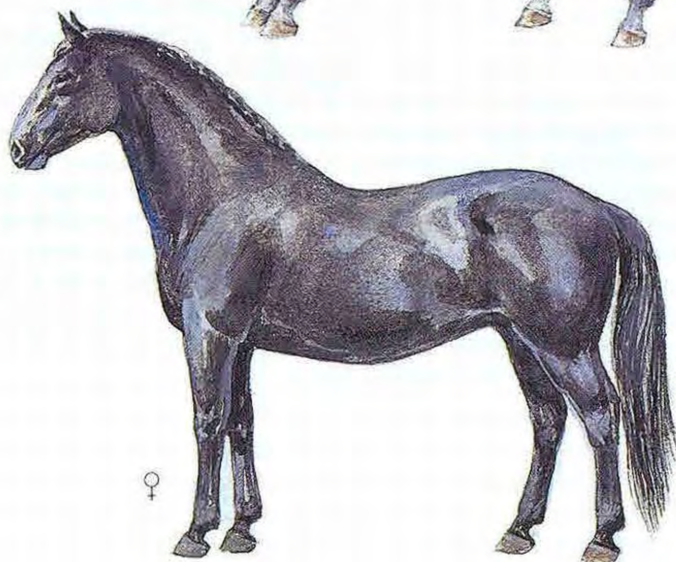
♂

♀

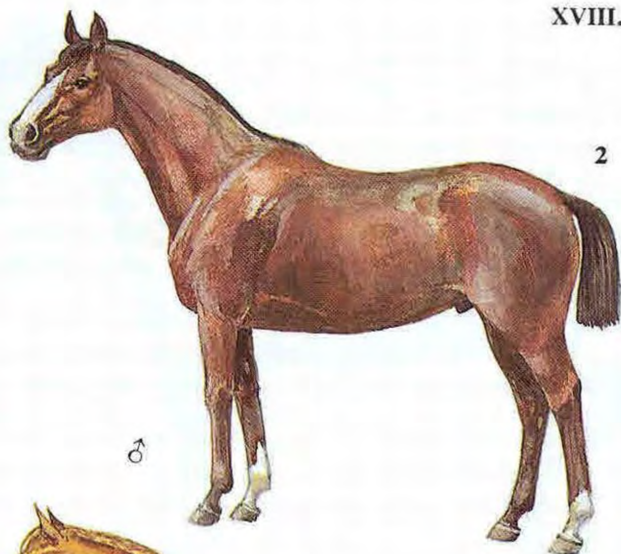
1. Kladrubi ló. Nevét az Osztrák–Magyar Monarchia Csehországban lévő kladrubi ménesétől kapta. Ezt a nagy testű, melegvérű fajtát az 1700-as évek végén azzal a céllal tenyésztették ki, hogy a császári udvar számára nehéz hintóslovakat nyerjenek. Marmagasságuk 170–180 cm, nagy, domború „kos" fejük, izmos, vastag, de szépen ívelt nyakuk, erőteljes, tömeges testük – széles mellkas és far – kiválóan alkalmassá tette őket arra, hogy a királyi, főpapi hintóslovak nagy és súlyos díszszerszámait mutatósan viseljék. A hatalmas udvari díszhintók előtt ezek a lovak impozáns megjelenésükkel, gyönyörű fej- és büszke nyaktartásukkal, hosszú, dús sörényükkel, földig érő selymes farkukkal csak fokozták az ünnepségek fényét. Feltűnően magas lábemelésükkel, rövid léptükkel mind lépésben, mind ügetésben szépen, elegánsan mozogtak. Már a XIX. században is leginkább csak koronázáskor és egyéb szertartások alkalmával fogták őket hintó elé. Rangtól és az udvari ceremónia nagyságától függően négyes, hatos, nyolcas, tízes fogatolásban használták igen szép és drága szerszámzattal. Kladrubban már kezdettől fogva két színváltozatban tenyésztették: szürkében és feketében. Mind tartásra, mind takarmányozásra igényes fajta. Fejlődése igen lassú, munkára csak 5–6 éves korától alkalmas, igaz, hogy ezután 15–20 évet is képes végigdolgozni. Bár mozgása nem gyors, és testtömege is nagy, vérmérséklete mégis élénk. A századforduló után a kor megváltozott igényei a kladrubi lovak jelentőségét egyre csökkentették, a bécsi udvari istálló felszámolásával már inkább csak mint nagy múltú, hagyományos fajta jutott szerephez. A II. világháború vihara a kladrubi lóállományt is tönkretette. Csak a szürke változatnak maradtak továbbtenyésztésre alkalmas egyedei. A fekete változatot azóta igyekeztek újjáéleszteni, ez azonban csak több-kevesebb eredménnyel sikerült.

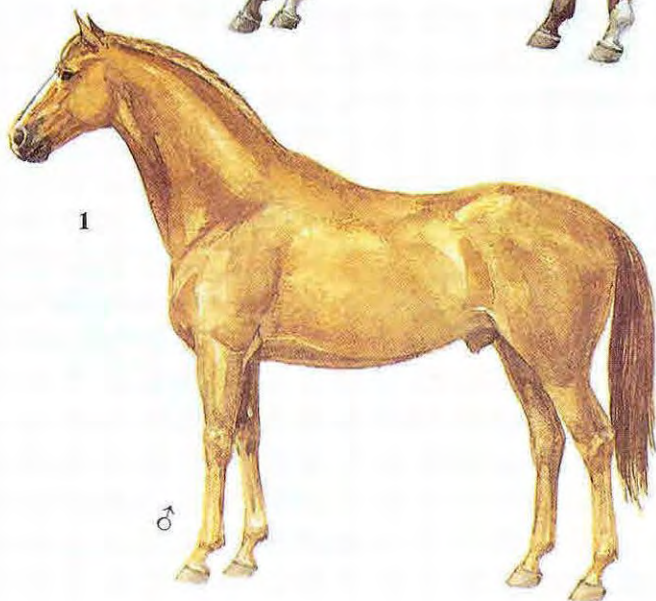

1. Hannoveri vagy mecklenburgi ló. Kitenyésztésének már több mint kétszáz éves múltja van. A helyi állomány felhasználásával 1735-ben kezdték meg Cellében (NSZK), a még ma is működő állami méntelep körzetében a fajta kialakítását. Ebben a munkában különösen 1850-től egyre több angol telivér ként használtak fel keresztezésre. Ezzel nemcsak a fajta vérmérsékletét kívánták élénkíteni, hanem az egyedek küllemét is tetszetősebbé és nemesebbé formálni. Munkájuk eredményességét bizonyítja, hogy Cellében már 1888-ban létrehozhatták a „Hannoveri lótörzskönyv"-et. Megjelenésében, testtömegében a hannoveri ló a mezőhegyesi félvérfajtához hasonlít. Marmagassága 160–170 cm. Erőteljes csontozata, testformái, jó lábalakulása és szívós szervezete lehetővé teszi a kitartó munkát. Súlya 550–600 kg. Színe a sárga, a pej és a fekete minden árnyalata lehet. Fejlődése gyors, már két és fél éves korára befogható. A századforduló után három típusban tenyésztették – mint könnyűnyergest, könnyű- és nehezebb kocsilovat. A II. világháború óta szívesen használják sportolási célra.

2. Trakehneni vagy keletporosz ló. A legrégebben kitenyésztett fajták közé tartozik. Kialakításában jelentős szerepe volt a helyi állomány munkabíró, kitartó, igénytelen egyedeinek. Az 1800-as évektől rendszeresen keresztezték angol telivérekkel, hogy tetszetősebbé, nemesebbé alakítsák. A telivértől azt is remélték, hogy fokozza a fajta szikárságát és gyorsaságát. Marmagassága 160–170 cm. Feje, nyaka a telivérhez hasonlóan könnyű és nemes, háta, ágyéka hosszú, elég feszes, azonban sok esetben kifogásolható a törzs mélységi és szélességi mérete. A lábak többnyire szabályosak, a paták kemények. Súlya 500–600 kg. Színe a sárga, a pej és a fekete különböző árnyalata lehet. Régebben mint katonai hátas- és mint könnyű kocsiló volt keresett. A II. világháború alatt és után több került belőlük Magyarországra.

2
♂

1
♂

1. Amerikai ügető (Trotter). A XVII. század végére, illetve a XVIII. század elejére Észak-Amerika jó néhány államát már jó karban levő, hosszú távolságokat áthidaló utak kötötték össze. A közlekedéshez olyan lóállományra volt szükség, amely viszonylag gyorsan képes könnyű járművet utassal nagy távolságra eljuttatni. A legfontosabb cél az volt, hogy a lovak kitartó ügetők legyenek. A válogatás érdekében versenyeket rendeztek, ahol a helyben nevelkedett, legkülönbözőbb fajtájú lovak álltak rajthoz. Csakhogy nem lovassal a hátukon, hanem egészen könnyű kétkerekű kocsikba (sulky) fogva. A versenyzés egyik legfontosabb szabálya az volt, hogy a lónak a versenyidő alatt csak ügetésben szabad futnia. Kezdetben megelégedtek azzal, ha száz mérföldet tíz óra alatt futottak be, később azonban húsz mérföldet kellett megtenniük egy óra alatt. Majd egy mérföldre csökkentették a távolságot, és a vegyes lóanyagból mindig a legjobbakat válogatták ki továbbtenyésztésre. A XIX. sz. közepén jegyzékbe vették fel azokat a lovakat, amelyek egy angol mérföldet (1609 m) 2 perc 30 másodperc alatt futottak be. Ez a jegyzék az *Ügetőtörzskönyv* (American Trotting Register). Csak az a ló nevezhető amerikai ügetőnek, amelynek szülei ebben a törzskönyvben szerepelnek, függetlenül a külső formától. Színe a szürke, a fekete, a sárga minden változata lehet. Marmagassága 165 cm, feje tetszetős, nyaka hosszú, mellkasa erőteljes, lábai hosszúak, szabályosak, lépése tértölelő (hosszú), súlya 400–600 kg. Ez a szilárd szervezetű, viszonylag igényes ügető Európába is eljutott. Hazánkba az első ilyen mént 1882-ben hozták be, s számuk egyre nőtt, a század végére a versenyekhez Budapesten már ügetőpálya is létesült. Jelenleg Rádiházán, Somogysárdon és Mezőhegyesen tenyésztik.

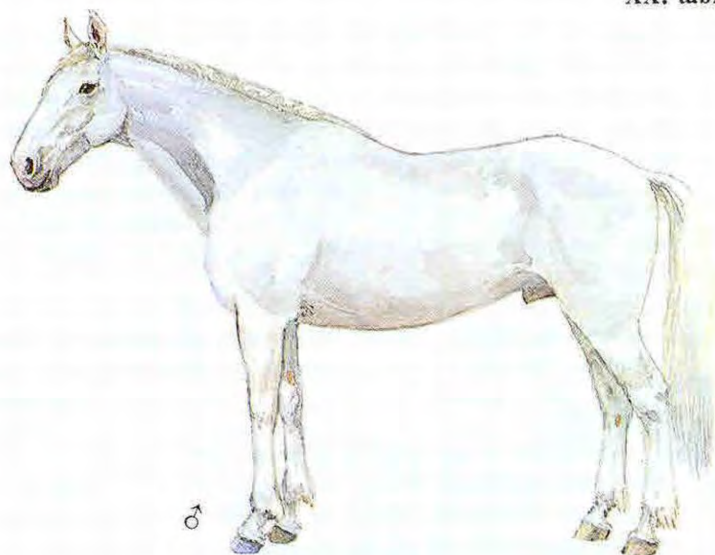
XIX. tábla

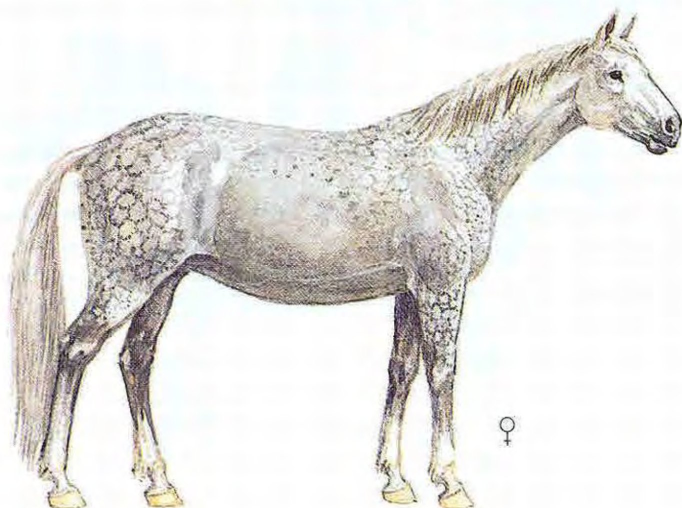
♂

1. Orlov ügető. Az 1770-es években Orlov Cseszmenszkij gróf Voronyezs melletti ménesében könnyű keleti és nagyobb testű nyugati lovakat keresztezett azért, hogy gyors, kitartó ügető, jó formájú, mezőgazdasági és katonai célra egyaránt alkalmas lovat állítson elő, amely az orosz parlagi fajták nemesítésére is alkalmas. Az arab telivér ősapa rendkívül kedvezően befolyásolta mind a fajta küllemét, mind tanulékonyságát, kezességét. Rövid- és hosszútávú versenyeken a lovak teljesítményét állandóan mérték, és csak a legjobb eredményt elért állatokat tenyésztették tovább. A múlt század közepén a ménest a cári orosz állam megvásárolta, és továbbfolytatta a tenyésztést azon igyekezve, hogy mind gyorsaságban, mind küllemben továbbfejlessze. A fajta főbb jellemzője az aránylag nagy fej, az izmos, erős nyak, a széles mellkas, az erős, szabályos lábak. Marmagassága 160 cm, súlya 480–530 kg. Rendkívül kitartó, szívós, ellenálló és munkában is igen eredményes. Az „orlovok" hosszabb ideig képesek tartós gyorsaságra, mint az amerikai ügetők. Noha már 1865-től tervezték törzskönyvezését, mégis csak 1926-ban került sor az *Orlov Ügető Törzskönyv* nyitására. Az orosz ügető ló nem azonos az orlov ügetővel, ugyanis ez a fajta az orlov és amerikai ügető keresztezéséből született. Gyorsabb és könnyebb, mint az orlov ügető, de annál sokkal igényesebb.

Az ügetés gyorsabb jármód, mint a lépés, és lassúbb, mint a vágta. Ügetésnél a két átlósan ellentétes oldali láb végez azonos mozgást azonos időben. Így ennél a jármódnál két dobbanás hallható. Ha ló a lábakat magasra emelve közel egymás elé rakja, akkor rövid vagy spanyol ügetésről beszélünk, ezenkívül ismerünk hosszú ügetést és sebes vagy repülő ügetést. Poroszkáláskor ügető mozdulattal, de az egyoldalú lábakkal egyszerre mozog a ló – a tevéhez vagy a medvéhez hasonlóan. A poroszkálás valamivel gyorsabb jármód, mint az ügetés.

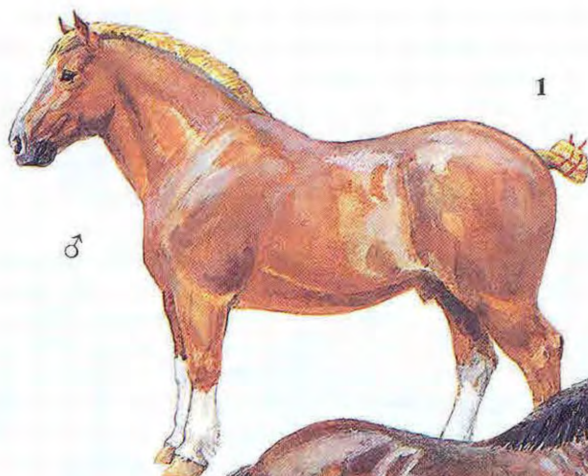

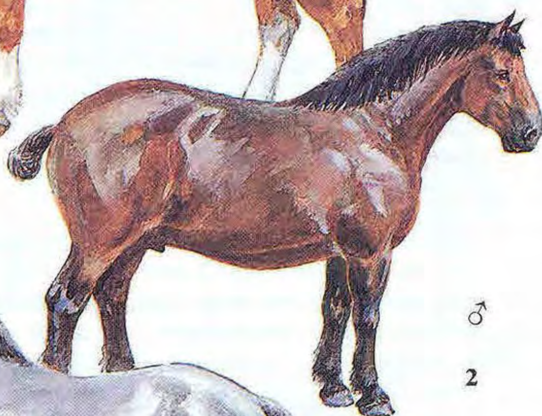
1. Belga hidegvérű ló. Belgium völgyeiben és a Keleti-tenger partvidékén kitenyésztett, nagy testű, robusztus lófajta. Ahol a nagyobb, hidegvérű lovakat tenyésztik, ott mindenütt felhasználják ezt a fajtát nemesítésre (egyszeri vagy kétszeri keresztezés során). Ez az egyik legnagyobb hidegvérű fajta: marmagassága 170–180 cm, feje nagy, törzse széles, mély, erőteljesen izmolt, lába vastag. Súlya 800–950 kg. Nagy testtömegéhez képest jó mozgású. Gyorsan fejlődő, igénytelen állat. Színe leginkább a sárga, a pej vagy a deres különböző változata.

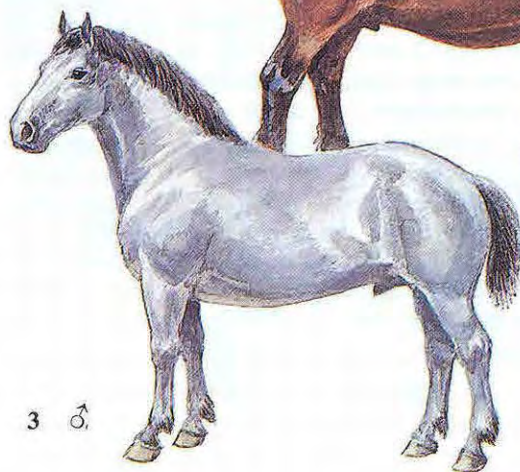
2. Ardenni ló. Belgium hegyes vidékének, az Ardenneknek hidegvérű lova. Jóval kisebb testű, élénkebb vérmérsékletű, mint belga rokona. Marmagassága 150–160 cm, feje finom. Mozgékonyabb a belgánál, lábai rövidebbek, vastagok, de izmosabbak és erőteljesek. Súlya 650–750 kg. Színe a sárga és a deres különböző változata, ritkán pej. Mozgása elég gyors, ügetésben kitartó, lépése térölelő. Nagy teherbírású, gyors fejlődésű fajta. A mezőgazdaságban szívesen használták munkára, szállításra, az I. világháborúban ágyúsló volt. Nálunk ma is felhasználják a magyar hidegvérű nemesítésére.

3. Percheron (persöron). Francia hidegvérű fajta, kialakításában az arab lónak is szerepe van – ezért mozgékonyabb, szívósabb, munkában kitartóbb, mint a többi hidegvérű. Egy nagyobb és egy kisebb változatban tenyésztették. A kisebb változat jobban elterjedt, külleme igen tetszetős. Marmagassága 160–165 cm, teste nem túl tömeges, lábalakulása kifogástalan, testsúlya 550–600 kg. Színe a szürke különböző változata, néha fekete. 30–40 km-t is képes egyfolytában ügetni. Régen igen keresett volt mint omnibuszló.

XXI. tábla

1. Shire (saier). A világ legnagyobb méretű hidegvérű lova. Ezt a 180–190 cm marmagasságú, robusztus állatot Angliában tenyésztették ki. Hatalmas méretei ellenére formája arányos, jóindulatú, kezes, jó munkabíró, de lassú fajta. Súlya 800–1000 kg. Színe a sárga és a fakó különböző árnyalata. Erre a lóóriásra jellemző, hogy sörény- és farokszőre sűrű, selymes és hosszú. Lábát félszártól körös-körül hófehér, selymes tapintású, hosszú szőrök borítják.

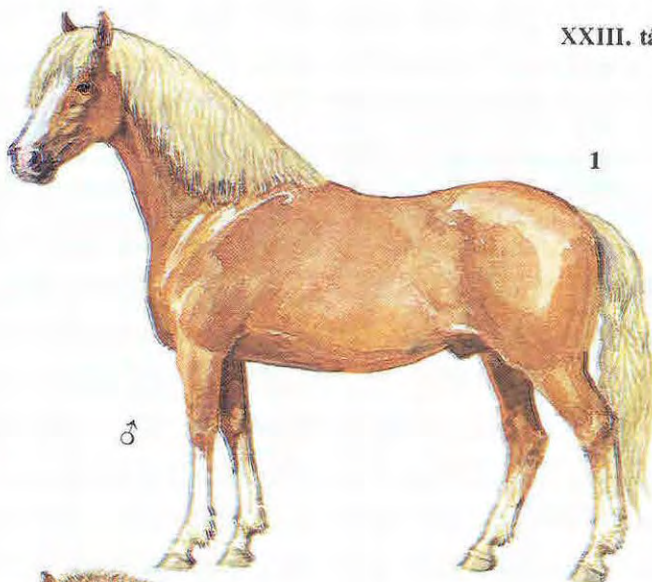
2. Falabella miniló. A törpelovak őseit a XVII–XVIII. században tenyésztették ki az európai királyi udvarok számára. Az európai törpelovaknak nyomuk veszett, miközben Észak-Amerikában – talán az Európából átkerült törpelovakból – kitenyésztettek egy ilyen ménest. A falabella Argentínából származik. Némelyek szerint egy földcsuszamlás néhány lovat elzárt egy szurdokban, ahol ezek nemzedékeken keresztül tápanyagban szegény – kaktuszokhoz hasonló – növényeken éltek, és kizárólag egymás között párosodtak, így egyre csökkent a testméretük. Nevüket arról a megtalálóról kapták, aki daruval kiemelte őket a szurdokból. Mások szerint egy Falabella nevű embert japán alkalmazottai leptek meg törpefákkal és ezekkel a törpelovakkal. A törpelovak kialakulására tehát ma még nincs megnyugtató magyarázat. Az angliai Kilverstone-ban tartják fenn mind az észak-amerikai törpeló-, mind az argentínai falabella minilóménest. A falabella miniló intelligens, szelíd, tanulékony és ragaszkodó. Bordája és csigolyája kettővel kevesebb, mint a többi lóé. Két hónappal tovább vemhes, mint a normál ló. Fejlődése lassú, viszont 40 éves korában is képes elleni, és az 50 éves állatok sem ritkák! Marmagassága legfeljebb 75 cm, a legkisebb ismert törpeló 40 cm magas. (Képünk méretarányos!) A törpelófajták minden egyede szerepel a *Nemzetközi Törpeló Nyilvántartás*ban. Ára rendkívül magas.

1 ♂
2

1. Haflingi ló. Nevét a dél-tiroli Hafling községről kapta. Az arab ló, a hidegvérű nori ló és a helyi lóállomány keresztezéséből alakult ki. Már a századforduló táján szívesen használták mind a katonaságnál teherhordónak, mind a gazdaságokban igásnak, mivel kiválóan alkalmazkodott az Alpok hegyi körülményeihez: igénytelen, szívós, jó munkabíró, biztos léptű. Bajorországban már 1935 körül megindult és egyre jelentősebbé vált a haflingi ló tenyésztése, mivel a gazdák gyorsan felismerték hasznosságát a mezőgazdasági munkákban. Külleme tetszetős, marmagassága 140 cm körüli, súlya 350–450 kg. Színe leginkább a sárga valamelyik árnyalata, gyakori a sötét hátszíj. A sörény, a farok, a bokaszőrök mindig világosak. Kedvelt a lovasiskolákban is.

2. Fjord ló. Norvégia nyugati partjain, a sziklás fjordvidéken őshonos, Európa legősibb lófajtáihoz sorolják. Valószínű, hogy közeli rokona a Przewalski-lónak, a színe is erre utal. A fjord lovakat különböző keresztezésekkel próbálták nagyobb testűvé alakítani, ez azonban nem járt sikerrel. A fajta törzskönyvezését 1864-ben kezdték meg. Norvégia négy tartományában – ott, ahol a Golf-áramlat hatása erőteljes – tenyésztik intenzíven. E pónik átlagos marmagassága 140 cm, lába kiválóan alkalmas a hegyi és rossz utakon való közlekedésre. Rendkívül szívós, ellenálló, igénytelen fajta. Súlya 350–450 kg, színe a fakó minden árnyalata lehet, gyakori a hátion végighúzódó sötét szíj és a lábon a zebracsík. Kiváló munkaló, de mint szabadidőlovat is igen kedvelik nemcsak lovaglásra, vadászatra, hanem a lassú, de kitartó munkát kívánó túrákra is. A lovasiskolák is szívesen használják.

XXIII. tábla

1

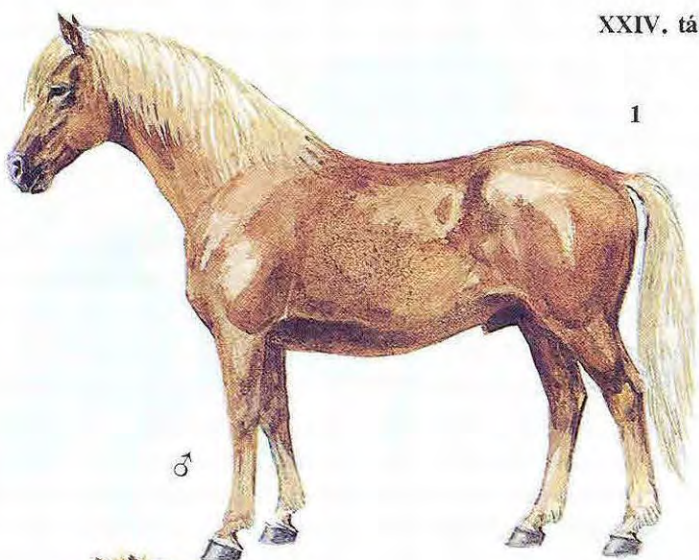
♂

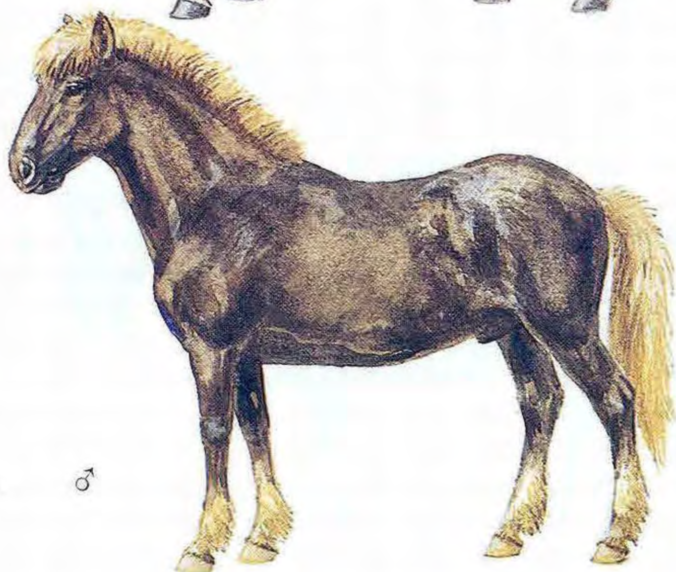

2 ♂

1. Welsh póni. Nagy-Britannia ismert és kedvelt lófajtája, amelyet a kelta póniktól származtatnak. Eredeti hazája Wales kietlen hegyvidéke. Ez az igénytelen, biztos léptű póni nemcsak a hegyvidéki birkapásztoroknak volt nélkülözhetetlen segítőtársa, hanem a délwalesi bányákban is bevált mint bányaló. E póninak is sikerült megmenekülnie VIII. Henrik rendelete elől, amely szerint „. . . minden 142 cm-nél alacsonyabb lovat ki kell irtani Angliából." Tetszetős küllemüket az arab telivérrel való keresztezéseknek köszönhetik. Vérmérsékletüket és gyorsaságukat angol telivér ménekkel javították. Négy típusban törzskönyvezték őket a testmérettől függően. A legkisebb 122 cm marmagasságúak az 5–8 éves gyermekek kiváló hátaslovai, a közepes marmagasságúak (122–142 cm), mint a hegyvidék munkalovai kedveltek. A legnagyobb méretűek, a 142 cm marmagasság felettiek a vadászatokon, tereplovagláson ideálisak. Minden Welsh pónit a *Breed Welsh Register*ben tartanak nyilván.

2. Izlandi póni. Őseit még Izland első telepesei vitték magukkal a skandináv államokból és Nagy-Britanniából. A zord időjárás, a takarmányban szűk évek könyörtelen természetes kiválogatódást eredményeztek, pl. az 1782–84-es évek telei és lávakitörései miatt a póniállomány 70%-a elpusztult. Jelenleg több mint 40 ezer póni él Izlandon. A legszigorúbb télben is a szabadban tartják őket, ezért télre hosszú szőrű bundájuk nő. Az erőteljes mozgás tetszetős formát, szabályos lábalakulást, kemény patát alakított ki. Marmagassága 140 cm. Jóindulatú, tanulékony, szívós ló. Fejlődése lassú, de hosszú életű, nem ritka a 25–28 éves sem. Színe a sárga, a pej és a fekete változatai. Súlya 320–380 kg. E pónira jellemző az ún. tölt mozgás, erre a négyütemű, de gyors mozgásra más lóféle nem képes. Igen kedvelik mint hámost és mint gyermek és felnőtt hátast.

1
♂

2
♂

1. Shetlandi póni. Első híradást erről az apró termetű lóról a vikingek révén kaptunk. Nevet sokkal később az angolok adtak neki a Shetlandnek elnevezett szigetcsoportról. Ezek a nagy sörényű, dús farkú, alig 90–110 cm magas lovak igen tetszetős külleműek. Szőrzetük sötét, ritkán fordul elő köztük világosszürke és tarka színű egyed. Rendkívül igénytelenek. Hazájukban az istállót hírből sem ismerik. Van is egy angol mondás: szívós, mint a shetlandi. 1851-ig szinte csak mint bányalovat használták nehéz csillék vontatására. Tanulékonyságát, ragaszkodását már a bányászok is felismerték, s babonás tisztelettel bántak vele. Tetszetős formájával és tanulékonyságával egyre inkább magára irányította a figyelmet, s divatba jött kiskocsik húzására s gyermekek sportlovaként. Az első shetlandi ménest 1873-ban Londonderry lord hozta létre. Az utóbbi ötven évben még tovább nőtt a pónik jelentősége, nemcsak mint gyermekló, hanem mint státusszimbólum szerepel Angliában a jobb módú vidéki házaknál. Mi tagadás: a „sheti" mint házőrző is bevált. Könnyen a családhoz szokik, sajátjának tekinti a házat, és azt minden, számára idegen embertől, állattól hanggal, rúgással, harapással megvédelmezi. A shetlandi csikó rendkívül kedves jószág. Amikor világra jön, alig nagyobb egy közepes kutyánál, hosszú szőrével és okos szemével mindenkit meghódít. Hazánkban is használják ezt a pónit az 5–8 éves gyermekek lovaglástanítására, természetesen erre csak a kancák és az igen fiatalon ivartalanított mének, vagyis a heréltek alkalmasak.

Heréltnek nevezzük a lovaknál az ivarától megfosztott hímet. A hím állatok neve mén vagy csődör, a nő ivarú a kanca. A kancákat soha nem ivartalanítják.

XXV. tábla

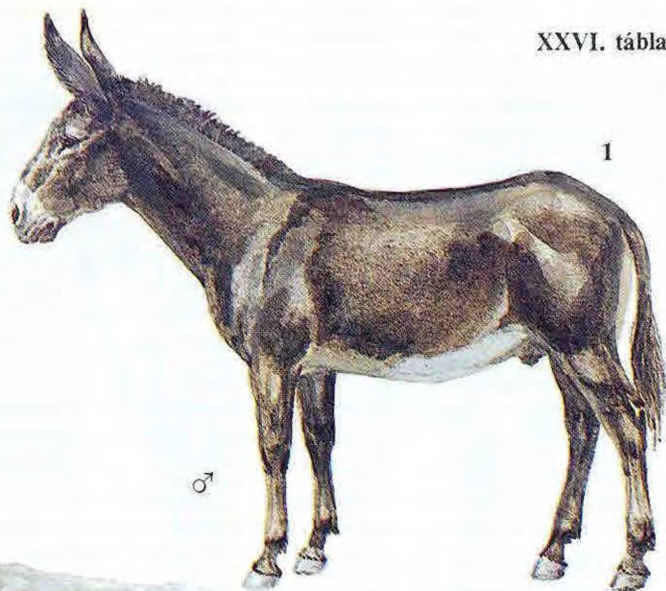
♀

1. Katalán- vagy óriásszamár. A szamár az egyik legrégibb háziállatunk. Több ezer éve ismerik szerte a világon, kivéve Amerikát, ahová csak mintegy 150 éve került át. A katalánszamár az egyik legnagyobb háziszamarunk, őse a szomáliai vagy núbiai vadszamár lehetett. Jellegzetesen nagy a füle, a fej hosszának a felét is eléri, marmagassága 170–180 cm, teste erőteljes, inas lábai kemény patában végződnek. Színe sötétvöröses vagy barnásfekete, szőrzete dús. Hazájában mint teherhordót kedvelik. Régen az amerikai farmerek szívesen használták az út és víz nélküli sivár tájakon a farmok közötti teherszállításra. Spanyolországban és Franciaországban a nagy testű szamárfajtákat igénylik, míg Szardínia és Szicília szigetén szívesebben tenyésztenek törpeszamarat, amelynek marmagassága mindössze 80–90 cm.

2. Indiai szürkeszamár. Jóval kisebb, mint a katalánszamár, marmagassága 140 cm. Őse valószínűleg az indiai vadszamár volt. Nagy fejű, hosszú fülű, szürkés színű, edzett, igénytelen állat. Értelmes, jó munkabíró és hosszú életű. Tanulékony és ragaszkodó, erről számos keleti mese is tanúskodik. A szamarak közmondásos csökönyössége csak a rossz bánásmód következménye.

Az indiai szamárnál jóval kisebb a **Ceyloni törpeszamár (3).** Marmagassága 60–70 cm. A szamárkancák egy teljes évig vemhesek. Az újszülött szamárcsikó aprócska, óriás fülű, nagy fejű, csupaszőr állat. Vastag bundát visel, amiből szinte ki sem látszik apró, botszerű lába. Fejlődése lassú, a jó tartást és bánásmódot mind fejlődésben, mind munkában meghálálja.

A szamarak húsa ízletes, tejüket a középkorban nagy becsben tartották mint orvosságot. Számos leírás maradt az ókor előkelő hölgyeiről, akik a kancatejfürdőtől remélték visszanyerni szépségüket és fiatalságukat. Sába királynője ezer fejős szamárkancát tartott, hogy naponta friss tejben fürödhessen.

1
♂

2 ♀

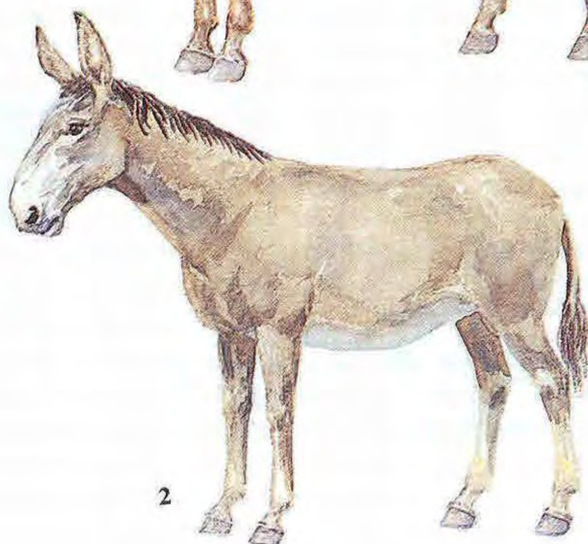

3 ♀

1. Lóöszvér. A ló és a szamár párosodásából származó utódot öszvérnek nevezzük. Aszerint, hogy melyik fajnak a kancája az anya, kétféle öszvért különböztetünk meg. A ló kanca és a szamár mén utódja a lóöszvér. Gazdasági jelentősége nagy, mivel anyjától örökli méretét, intelligenciáját, gyors fejlődését, apjától, a szamártól pedig a szívósságot, kitartó munkabírást, a betegségekkel szembeni ellenállóképességet és a hosszú életet. Biztos járása a hegyvidéken különösen kedveltté tette, mint személy- és málhaszállító állatot. Az öszvér feje durvább, mint a lóé, füle nagyobb, sörénye rövid, lába szikár, de erős és viszonylag kicsi, erős patában végződik. A farok a szamáréhoz hasonlóan bojtos. Általában sötét hátszíj húzódik a gerincvonalán végig a faroktőig, lábán gyakran sötét keresztcsíkok, ún. zebracsíkok vannak. A hidegvérű kancák öszvércsikói nagyra nőnek, gyors fejlődésűek, marmagasságuk 170–180 cm, súlyuk 600–800 kg. Kiválóan alkalmasak nagy teher húzására. A melegvérű, kis testű kancák öszvércsikói lassan fejlődnek, marmagasságuk csak 150 cm körüli. Súlyuk 250–400 kg. Minden öszvér hosszú életű, 30–40 évig is elél. Amerikában a farmerek szívesen dolgoztak vele, Texasban szobrot is állítottak az öszvérnek, „A legszorgalmasabb állatnak" felirattal.

2. Szamáröszvér. A szamárkanca és a lómén kereszteződéséből származik. Míg Afrikában, Európában és Amerikában inkább a lóöszvért tenyésztik, addig Ázsiában a szamáröszvért kedvelik, mivel ez a kisebb testű állat jobban alkalmazkodik a mostoha körülményekhez. A kanca az öszvércsikóval hosszabb ideig vemhes, mint a ló, és rövidebb ideig, mint a szamár (340–350 nap). Mind a ló-, mind a szamáröszvér terméketlen fajhibrid (bár az irodalmi adatok szerint mindkettőnél előfordult már, hogy a kanca életképes utódot hozott a világra).

XXVII. tábla

1

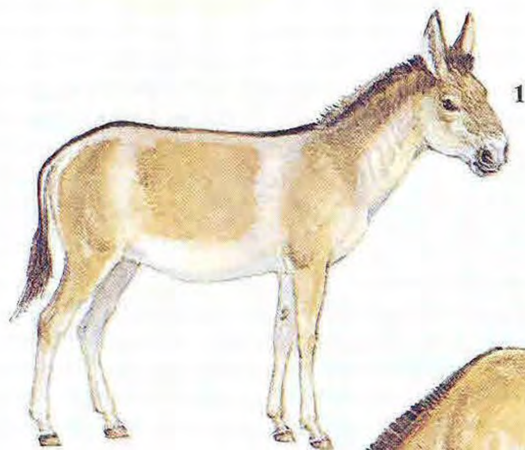

1. Onager vagy indiai félszamár (Equus hemionus onager). A félszamarak egyaránt mutatnak ló- és szamárjelleget. Élőhelyük a hegyvidéki sivatagok, félsivatagok vízlelőhelyekben gazdagabb területei. Az onager Türkménia, Irán és Irak sztyeppéit lakja. Marmagassága 1 m körüli, fejformája és nagy fülei miatt inkább a szamárhoz hasonlít. Sörénye rövid, felálló, testfelépítése jó, színe vöröses-homoksárga. Harapós, harcias állat. Húsáért szívesen vadászták, ezért száma egyre csökken, a kihalástól féltett állatok csoportjába tartozik. Ma már teljes védelmet élvez.

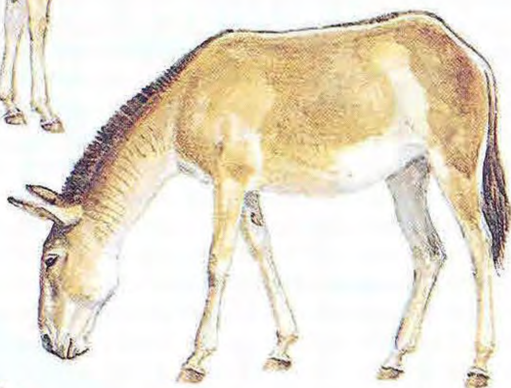
2. Kulán (Equus hemionus hemionus). Elő-Ázsia sivatagos sztyeppéinek és Mongóliának jellegzetes állata. Régen Kelet-Európa déli részein is előfordult. Marmagassága 115 cm körüli, erős testalkatú, jó felépítésű, gyors mozgású állat. Színe a sárgásvörös és a gesztenyebarna árnyalatai. A mongolok a kulánt „dzsiggetaj"-nak nevezik, ami annyit jelent, hogy hosszú fülű. Füle valóban olyan, mint a szamáré. Igénytelen, harcias. Hangja sem a ló nyerítéséhez, sem a szamár ordításához nem hasonlít, hanem jellegzetes, messzehangzó, éles visítás. Húsát szívesen fogyasztják, száma egyre csökken. A Szovjetunióban 1919 óta védelem alatt áll, mégis Kazahsztánban már kipusztult. Ma már mindenhol teljes védelmet élvez.

3. Kiáng (Equus hemionus kiang). A legnagyobb termetű félszamár, Kasmir és Tibet földjén él, ezért tibeti kiángnak is nevezik. Robusztus testalkatú, marmagassága 130 cm, színe a barna különböző árnyalata. Igénytelen, kiválóan alkalmazkodik az éghajlathoz, télre vastag zsírréteget halmoz fel, és a kulánhoz hasonlóan rendkívül hosszú, tömött szőrzetet növeszt. A sumér és asszír kultúrnépek szívesen vadászták a félszamarakat. A vadon befogott egyedeket felhasználták hátasnak, vagy harci szekerek elé. A fennmaradt ábrázolások szerint erős szájkosárral használták.

XXVIII. tábla

1

2

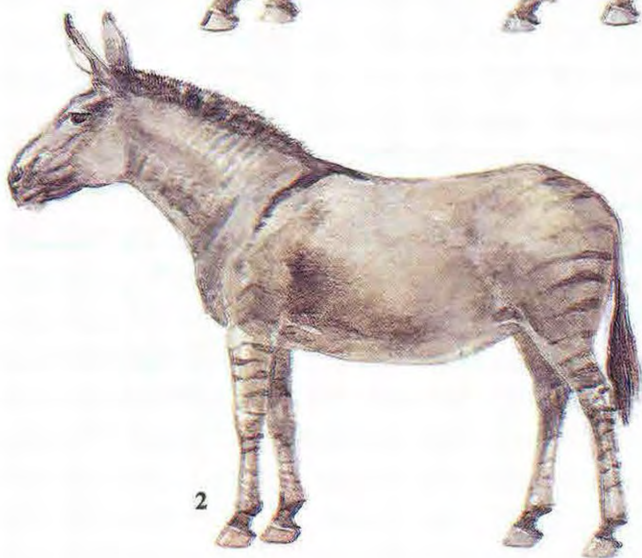
3

1. Lózebroid. Ez a neve a ló és zebra kereszteződéséből származó utódoknak akár az anya, akár az apa a ló. Küllemükben náluk is az anyai hatás az erőteljesebb. Az egyedek marmagassága és testméretei mindig az anya méreteihez állnak közelebb. A fej inkább a lóhoz, míg a test a zebráéhoz hasonló. A fül és a farok minden esetben zebra jellegű. A szín, legalábbis alapszínben, a lószülőét követi, a lábon viszont a zebra jellegzetes keresztcsíkjai jelentkeznek. A mellkason és a faron csak akkor fordul elő csíkozottság, ha zebra az anya. A század első felében erősen szorgalmazták a lózebroidok előállítását, mivel azt remélték, hogy a zebrákra jellemző rossz munkakészséget, fáradékonyságot, ingerlékenységet ezáltal ki lehet küszöbölni. A lózebroidtól várták azt is, hogy kielégíti a trópusi országok igaerő-szükségletét, mivel a ló ott nem megfelelő, mert érzékeny az álomkórt okozó cecelégy csípésére, míg a zebra erre immúnis. Ez a hibrid azonban nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket.

2. Szamárzebroidnak nevezzük a zebra és a szamár utódját, bármelyik szülő is a szamár. Ezzel a keresztezéssel a szamár munkabírását, szilárd szervezetét remélték az utódban továbbörökíteni. Ennek érdekében elsősorban nagyobb testű szamarakat választottak mind az apának, mind az anyának. A küllemben mindig az anyai hatás jelentkezett erőteljesen, azonban akármelyik volt is az anya, a fül mindig a szamáréhoz, a farok a zebráéhoz hasonlított. A lábon pedig feltűnt a zebráéhoz hasonló csíkozottság. Ez a hibrid sem nyújtotta a várt eredményt. Az eddigi adatok szerint mind a lózebroidok, mint a szamárzebroidok terméketlenek.

Tenyésztésük nem jelent különösebb gazdasági hasznot, csak mint tudományos érdekesség, esetleg mint cirkuszi vagy állatkerti látványosság jöhetnek számításba.

1

2

NÉVMUTATÓ

(A római számok a színes táblákat, az arab számok a képeket ismertető szövegoldalakat jelölik)

32,- Ft

A Búvár Zsebkönyvek
eddig megjelent kötetei:

Madarak 1. (4. kiadás)
Vadvirágok 1. (4. kiadás)
Gombák (4. kiadás)
Halak (3. kiadás)
Lepkék (4. kiadás)
Dísznövények (3. kiadás)
Csigák, kagylók (2. kiadás)
Fák, bokrok (3. kiadás)
Legyek, hangyák, méhek, darazsak (3. kiadás)
Vadak (3. kiadás)
Ásványok (2. kiadás)
Mohák, zuzmók, harasztok (2. kiadás)
Bogarak (3. kiadás)
Kövületek
Kutyák (3. kiadás)
Kígyók, békák (2. kiadás)
Díszmadarak (3. kiadás)
Vadvirágok 2. (3. kiadás)
Kultúrnövények 1. (2. kiadás)
Pókok, skorpiók (3. kiadás)
Háziállatok (3. kiadás)
Gyümölcsök (3. kiadás)
Ősállatok (3. kiadás)
Kultúrnövények 2.
Felhők (2. kiadás)
Állatkerti emlősök (2. kiadás)
Állatkerti madarak (2. kiadás)
Gyógynövények
Tengeri állatok 1. (2. kiadás)
Tengeri állatok 2.
Emberek (2. kiadás)
Kaktuszok, pozsgások (2. kiadás)
Fűszernövények (2. kiadás)
Különös növények
Kisemlősök (2. kiadás)
Emberelődök
Trópusi pillangók
Kabócák, bodobácsok
Ősnövények
Havasi virágok
Hagymások, gumósok
Szitakötők, kérészek, hangyalesők
Madarak 2.
Különös állatok
Egyszervolt állatok
Trópusi orchideák
Lovak

